

BOSHLANG‘ICH SINFLARDA MUSIQA FANINI O‘QITISH METODIKASINING ILMIY-NAZARIY VA AMALIY ASOSLARI

Shamshimetova Shahla Xavazmatovna

171-sonli umumiy o‘rta ta‘lim maktabi musiqa fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada boshlang‘ich sinflarda musiqa fanini o‘qitish metodikasining ilmiy-nazariy asoslari, musiqa ta‘limining pedagogik ahamiyati hamda o‘quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda darslarni tashkil etish masalalari tahlil qilingan. Shuningdek, musiqa darslarida qo‘llaniladigan an‘anaviy va zamonaviy metodlar, interfaol texnologiyalar, milliy musiqa merosining ta‘limiy-tarbiyaviy ahamiyati yoritilgan.*

Kalit so‘zlar: *musiqa ta‘limi, boshlang‘ich sinf, o‘qitish metodikasi, musiqiy tarbiya, estetik madaniyat, pedagogik texnologiya.*

Boshlang‘ich ta‘lim tizimi o‘quvchilarning shaxs sifatida shakllanishida hal qiluvchi bosqich hisoblanadi. Aynan ushbu davrda bolalarda bilishga qiziqish, ijodiy fikrlash, estetik did va ma‘naviy qadriyatlarga munosabat shakllanadi. Musiqa fani mazkur jarayonda muhim o‘rin tutib, o‘quvchilarning emotsional holati, tasavvuri va ijodiy faolligini rivojlantirishga xizmat qiladi. Musiqa inson qalbiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadigan san‘at turi bo‘lib, u bolalarda go‘zallikni his etish, ohang va ritmni anglash, musiqiy obrazlarni idrok qilish qobiliyatlarini shakllantiradi. Shu sababli boshlang‘ich sinflarda musiqa fanini o‘qitish metodikasini ilmiy asosda tashkil etish, pedagogik texnologiyalar va samarali metodlardan foydalanish dolzarb masalalardan biridir.

Boshlang‘ich sinflarda musiqa ta‘limi o‘quvchilarning nafaqat musiqiy, balki intellektual va ma‘naviy rivojlanishiga ham ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Musiqa orqali bolalarda:

- estetik did va go‘zallikni his etish qobiliyati;
- emotsional sezgirlik va tasavvur;
- diqqat, xotira va eshitish malakalari;
- jamoada ishlash va o‘z fikrini ifodalash ko‘nikmalari rivojlanadi.

Shuningdek, musiqa darslari o‘quvchilarning ruhiy holatini barqarorlashtiradi, stressni kamaytiradi va dars jarayoniga ijobiy munosabatni shakllantiradi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari 6–10 yosh oralig‘ida bo‘lib, bu davrda ularning psixologik rivojlanishida emotsional sezgirlik va taqlid qilish xususiyati ustunlik qiladi. Musiqa darslarida aynan ushbu xususiyatlardan samarali foydalanish ta‘lim jarayonining muvaffaqiyatini belgilaydi. O‘quvchilar musiqani ko‘proq his qilish, tasvirlash va harakat orqali o‘zlashtiradilar. Shu sababli dars jarayonida ko‘rgazmalilik, harakatli mashqlar va o‘yin elementlari muhim ahamiyatga ega.

Bolalarning diqqatini uzoq vaqt davomida bir nuqtaga jamlab turish qiyin bo‘lgani uchun musiqa darslari qisqa, mazmunli va rang-barang faoliyatlar asosida tashkil etilishi lozim. Masalan, qo‘shiq kuylashni ritmik harakatlar yoki musiqa tinglash bilan uyg‘unlashtirish dars samaradorligini oshiradi.

Boshlang‘ich sinflarda musiqa fanini o‘qitish metodikasi quyidagi asosiy tarkibiy qismlardan iborat:

- musiqiy savod elementlari;
- qo‘shiq kuylash;
- musiqa tinglash;
- ritmik-harakatli mashqlar;
- ijodiy faoliyat.

Musiqiy savod elementlari o‘quvchilarga nota nomlari, ohang balandligi va ritm haqidagi dastlabki tushunchalarni beradi. Ushbu bilimlar oddiy, tushunarli va amaliy mashg‘ulotlar bilan bog‘langan holda o‘rgatilishi lozim. Masalan, notalarni ranglar yoki belgilar orqali tushuntirish o‘quvchilarning eslab qolish qobiliyatini oshiradi.

Qo‘shiq kuylash musiqa darslarining yetakchi faoliyati bo‘lib, u o‘quvchilarning musiqiy eshitish, ovoz diapazoni va nafas olish madaniyatini rivojlantiradi. Boshlang‘ich sinflarda tanlanadigan qo‘shiqlar diapazoni tor, ohangi sodda va matni bolalar uchun tushunarli bo‘lishi lozim.

Qo‘shiqni o‘rgatish jarayoni bir necha bosqichda amalga oshiriladi:

1. qo‘shiq bilan tanishtirish;
2. qo‘shiqni o‘qituvchi ijrosida tinglash;
3. matn va ohangni alohida o‘rganish;
4. jamoa bilan kuylash;
5. ijroni mustahkamlash.

Bu jarayonda o‘qituvchining ovozi namunaviy bo‘lishi, o‘quvchilarga to‘g‘ri kuylash ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Musiqa tinglash o‘quvchilarning estetik idroki va musiqiy tafakkurini rivojlantiruvchi muhim vositadir. Tinglash uchun tanlanadigan asarlar qisqa, obrazli va emotsional jihatdan boy bo‘lishi lozim. Tinglash jarayonida o‘qituvchi o‘quvchilarga musiqaning kayfiyati, sur‘ati, xarakteri haqida savollar berib, ularni musiqiy tahlilga yo‘naltiradi.

Masalan, tinglangan asarning quvnoq yoki sokinligi, tez yoki sekin ijro etilishi, qanday his-tuyg‘ularni uyg‘otishi muhokama qilinadi. Bu usul o‘quvchilarda mustaqil fikrlash va musiqiy tasavvurni rivojlantiradi.

Ritmik mashqlar musiqa va harakat uyg‘unligini ta’minlab, o‘quvchilarning jismoniy va musiqiy rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Chapak urish, qadam tashlash, raqs elementlari orqali ritmni his etish qobiliyati shakllanadi.

Didaktik o‘yinlar, xususan, “Ritmni takrorla”, “Ohangni top”, “Qaysi asbob chalindi?” kabi mashg‘ulotlar o‘quvchilarning darsga bo‘lgan qiziqishini oshiradi hamda musiqiy bilimlarni mustahkamlaydi.

Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari musiqa ta’limining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Multimedia taqdimotlar, audio va video yozuvlar, interfaol mashqlar orqali o‘quvchilar musiqani nafaqat eshitadi, balki ko‘radi va his etadi. Bu esa musiqiy materialni chuqurroq o‘zlashtirishga yordam beradi.

Interfaol metodlardan foydalanish o‘quvchilarni mustaqil fikrlashga, musiqiy faoliyatda faol ishtirok etishga undaydi.

Boshlang‘ich sinflarda milliy kuy-qo‘shiqlardan foydalanish o‘quvchilarda milliy o‘zlikni anglash, Vatanga muhabbat va madaniy merosga hurmat tuyg‘ularini shakllantiradi. Xalq qo‘shiqlari va bolalar folklori musiqiy jihatdan sodda bo‘lib, bolalar tomonidan tez o‘zlashtiriladi.

Milliy musiqa namunalarini o‘rgatishda ularning mazmuni, kelib chiqishi va tarbiyaviy ahamiyatini tushuntirish dars samaradorligini oshiradi.

Boshlang‘ich sinflarda musiqa fanining asosiy maqsadi – o‘quvchilarda musiqiy madaniyat asoslarini shakllantirish, ularning estetik va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishdan iborat. Ushbu maqsad quyidagi vazifalar orqali amalga oshiriladi:

- o‘quvchilarda musiqaga bo‘lgan barqaror qiziqishni shakllantirish;
- musiqiy eshitish, ritm va ohangni farqlash qobiliyatini rivojlantirish;
- qo‘shiq kuylash orqali ovoz va nafas olish madaniyatini shakllantirish;
- musiqani tinglash va tahlil qilish ko‘nikmalarini rivojlantirish;
- milliy va jahon musiqa merosini o‘rganish orqali ma’naviy tarbiya berish.

Musiqa fanini o‘qitish metodikasining asosiy tamoyillari

Boshlang‘ich sinflarda musiqa fanini o‘qitishda quyidagi metodik tamoyillarga tayanish lozim:

Yosh xususiyatlarini hisobga olish

O‘quvchilar qisqa vaqt davomida diqqatni jamlay olishi sababli darslar qiziqarli, rang-barang va harakatga boy bo‘lishi kerak.

Tizimlilik va izchillik

Musiqiy tushunchalar oddiydan murakkabga tomon izchil ravishda o‘rgatiladi.

Ko‘rgazmalilik va eshitish orqali o‘rganish

Audio va video materiallar, musiqa asboblardan foydalanish o‘quvchilarning musiqani yaxshiroq idrok etishiga yordam beradi.

Faollik va ijodkorlik

Bolalarni mustaqil kuylash, harakat qilish va ijodiy mashg‘ulotlarga jalb etish muhim ahamiyatga ega.

Boshlang‘ich sinflarda musiqa darslarini tashkil etish shakllari

Musiqa darslari quyidagi shakllarda tashkil etilishi mumkin:

- an’anaviy darslar;
- interfaol mashg‘ulotlar;
- musiqiy o‘yinlar;
- ijodiy topshiriqlar;
- musiqiy viktorinalar va sahna ko‘rinishlari.

Mazkur shakllar o‘quvchilarning darsga bo‘lgan qiziqishini oshiradi va musiqiy faoliyatni jonlantiradi.

Musiqa darslarida qo‘llaniladigan metodlar va usullar quyidagilardan iborat.

Qo‘shiq kuylash metodi

Qo‘shiq kuylash o‘quvchilarning ovoz diapazonini kengaytiradi, musiqiy eshitish va jamoaviy ijro ko‘nikmalarini shakllantiradi.

Musiqa tinglash va tahlil qilish metodi

Tinglash jarayonida o‘quvchilar musiqaning xarakteri, ohangi va ritmini aniqlashga o‘rganadilar.

Ritmik-harakatli mashqlar

Harakat va musiqa uyg‘unligi bolalarda musiqiy obrazni chuqurroq anglashga yordam beradi.

Didaktik o‘yinlar

O‘yin texnologiyalari musiqiy bilimlarni mustahkamlash va darsni qiziqarli o‘tishini ta‘minlaydi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo‘llash

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish musiqa ta‘limining samaradorligini oshiradi. Multimedia taqdimotlar, elektron darsliklar va audio yozuvlar o‘quvchilarning musiqiy savodxonligini rivojlantiradi.

Milliy kuy-qo‘shiqlar orqali o‘quvchilarda Vatanga muhabbat, milliy qadriyatlarga hurmat va madaniy merosga e‘tibor shakllanadi. Milliy musiqa boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ma‘naviy tarbiyasida muhim vosita hisoblanadi.

Boshlang‘ich sinflarda musiqa fanini o‘qitish metodikasi o‘quvchilarning musiqiy, estetik va ma‘naviy rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Ilmiy asoslangan metod va texnologiyalardan foydalanish musiqa darslarining samaradorligini oshiradi hamda barkamol shaxsni tarbiyalashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Yuksak ma‘naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma‘naviyat, 2008.
2. Abdullayev R. Musiqa o‘qitish metodikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2015.
3. Yo‘ldoshev J., Usmonov S. Pedagogik texnologiyalar asoslari. – Toshkent, 2016.
4. O‘zbekiston Respublikasi Davlat ta‘lim standarti. Boshlang‘ich ta‘lim. – Toshkent, 2021